

YASHIL IQTISODIYOTNI INNOVATSION BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Umarova Dilnoza Oybek qizi ¹

¹ FarPI "Iqtisodiyot" yo'nalishi 78-23 I guruh talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 02.06.2025

Revised: 03.06.2025

Accepted: 04.06.2025

KALIT SO'ZLAR:

yashil iqtisodiyot,
innovatsion boshqarish,
barqaror rivojlanish,
ekologik samaradorlik,
texnologik
innovatsiyalar.

Bugungi kunda ekologik barqarorlik va iqtisodiy taraqqiyot o'rtasidagi muvozanatni saqlash global muammolardan biriga aylanib bormoqda. An'anaviy iqtisodiyotning tabiiy resurslarga bo'lgan ortib borayotgan bosimi ekologik inqirozlarni keltirib chiqarayotganligi sababli, yashil iqtisodiyot konsepsiyasi ilgari surilmoqda. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotni innovatsion boshqarishning ilmiy-nazariy asoslari tahlil qilinadi.

KIRISH. Yashil iqtisodiyot – bu ekologik barqarorlik va iqtisodiy o'sishni uyg'unlashtiruvchi iqtisodiy model bo'lib, tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan. Ushbu model an'anaviy iqtisodiyotning ekologik muammolarni e'tiborsiz qoldirish tendensiyasini o'zgartirishni maqsad qilgan.

Mamlakatimizda "yashil iqtisodiyot" asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019 yil 4 oktyabrda tasdiqlangan "2019–2030 yillarda O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi" muhim dasturiy amal hisoblanadi. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tishning muhim vazifalari qatoriga iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va tabiiy resurslarni oqilona iste'mol qilish kiradi. Ushbu belgilangan maqsadli indikatorlarga texnologiyalarni modernizatsiya qilish va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish orqali erishiladi. 2030 yilgacha bo'lgan

davrdagi strategiyani amalga oshirish jarayonida yalpi ichki mahsulot birligiga issiqxona gazlarining solishtirma chiqindilari 2010-yil darajasidan o'n foizga kamayadi, aholi va iqtisodiyot tarmoqlarining yuz foizga qadar zamonaviy, arzon va ishonchli elektr ta'minotidan foydalanish ta'minlanadi. Ekologik jihatdan yaxshilangan motorli yoqilg'i va avtomobil ishlab chiqarish hamda ulardan foydalanish kengaytiriladi, elektr transporti rivojlanadi.[1]

Yashil iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalari va statistik tahlil Oxirgi yillarda yashil iqtisodiyot sohasidagi rivojlanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi. Jahon banki va BMTning ma'lumotlariga ko'ra:[2]

Global yashil investitsiyalar 2023 yilda 700 milliard dollarga yetdi, bu esa 2020 yilga nisbatan 35% ga ko'pdir. 2022 yilda qayta tiklanuvchi energiya global energiya iste'molining 29% ini tashkil etdi. Yevropa Ittifoqida yashil iqtisodiyotga o'tish natijasida CO2 chiqindilari 1990 yildan buyon 24% ga kamaydi. Xitoy 2023 yilda qayta tiklanuvchi energiyaga 500 milliard dollar investitsiya kiritdi, bu global investitsiyalarning qariyb 45% ini tashkil etadi.[3]

Quyidagi jadvalda mamlakatlarning yashil iqtisodiyotga o'tish darajasini ko'rishingiz mumkin:

1-jadval

Mamlakatlarning yashil iqtisodiyotga o'tish darajasi

Mamlakat	Yashil energiya ulushi (%)	CO2 chiqindilari kamayishi (%)	Yashil investitsiyalar (mld \$)	Qayta tiklanuvchi energiya ulushi (%)	Barqaror rivojlanish indeksi
Germaniya	42	18	150	45	85
Xitoy	30	10	500	35	75
AQSh	28	8	300	32	78
Hindiston	22	5	80	25	65
O'zbekiston	15	3	50	18	60

Ushbu jadvaldan ko‘rinib turibdiki, rivojlangan davlatlarda yashil iqtisodiyotga o‘tish darajasi yuqori bo‘lib, CO₂ chiqindilari kamayishi va yashil investitsiyalar hajmi o‘zaro bog‘liqdir [4]. Masalan, Germaniyada yashil energiya ulushi 42% ni tashkil etib, ushbu mamlakat CO₂ chiqindilarini 18% ga kamaytirishga muvaffaq bo‘lgan. Xitoy global yashil iqtisodiyotga eng katta investitsiyalarni jalb qilgan mamlakatlardan biri bo‘lib, 500 milliard dollar ajratgan Hindiston va O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish darajasi nisbatan pastroq bo‘lib, buning asosiy sababi investitsiyalarning yetarli emasligi va texnologik modernizatsiyaning sekin kechishidir. Shuningdek, qayta tiklanuvchi energiya ulushi va barqaror rivojlanish indeksi ham ushbu mamlakatlarda pastroq ko‘rsatkichlarga ega.

Muammolar va uning tahlillari:

Yashil iqtisodiyotga o‘tishda bir qator muammolar mavjud: Resurslardan oqilona foydalanish: An‘anaviy iqtisodiyot tizimida tabiiy resurslar ortiqcha sarflanadi.

Texnologik modernizatsiya: Ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish jarayonlari yetarlicha tez amalga oshirilmayapti.

Davlat siyosati va huquqiy muhit: Yashil iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan qonuniy-me‘yoriy bazaning sustligi.

Investitsiyalar va moliyalashtirish: Yashil iqtisodiyot loyihalariga yetarli miqdorda investitsiya jalb qilinmagan.

Muammolarni hal etish bo‘yicha quyidagi yechimlarni taklif qilish mumkin:

1. Resurslardan oqilona foydalanish:

- Ekologik standartlar va qonunchilikni kuchaytirish.
- Sanoat ishlab chiqarishida "yashil texnologiyalar"ni majburiy joriy etish.
- Iqtisodiy rag‘batlantirish (soliq imtiyozlari, subsidiyalar).

2. Texnologik modernizatsiya:

- Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini jadal rivojlantirish.
- Innovatsion ilmiy-tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash.
- Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni ekologik texnologiyalarga sarmoya kiritishga rag‘batlantirish.

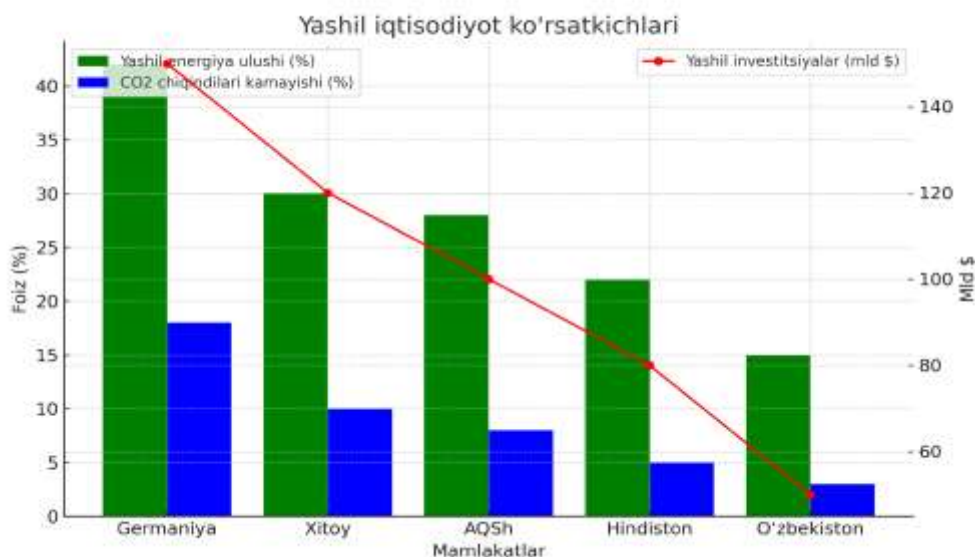
3. Davlat siyosati va huquqiy muhit:

- Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish.
- Yashil iqtisodiyotga o‘tishni tartibga soluvchi qonunlarni takomillashtirish.
- Ekologik bizneslarni qo‘llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

4. Investitsiyalar va moliyalashtirish:

- Xususiy sektor ishtirokini oshirish uchun moliyaviy mexanizmlarni kengaytirish.
- Yashil obligatsiyalar va xalqaro grantlar orqali mablag' jalb qilish.
- Ekologik toza loyihalar uchun bank kreditlarining foiz stavkalarini pasaytirish.

{2}Quyidagi grafikda yashil iqtisodiyotning asosiy ko'rsatkichlarini ko'rishingiz mumkin:

Grafikdan ko'rinib turibdiki, rivojlangan mamlakatlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha sezilarli natijalarga erishgan. Masalan, Germaniyada yashil energiya ulushi yuqori bo'lib, bu mamlakatda CO2 chiqindilarini sezilarli darajada kamaytirishga yordam bergan. Shuningdek, Xitoy yashil iqtisodiyotga eng katta hajmdagi investitsiyalarni yo'naltirgan bo'lsa-da, CO2 chiqindilarini kamaytirish darajasi hali yetarlicha yuqori emas.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda yashil iqtisodiyotning rivojlanish sur'ati nisbatan past. Masalan, Hindiston va O'zbekiston kabi mamlakatlarda yashil energiya ulushi va investitsiyalar hajmi cheklangan bo'lib, bu ularning texnologik modernizatsiyaga ehtiyoji yuqoriligini ko'rsatadi. Ular uchun innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xalqaro moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.[5]

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, "yashil" iqtisodiyotning iqtisodiy mexanizmlari barqaror rivojlanishni ta'minlashda o'z o'rniga ega. Milliy iqtisodiyotni "yashillashtirish" tabiiy resurslarni chuqur qayta ishlash orqali yuqori qo'shilgan qiymatga

ega mahsulotlar eksporti miqdorini oshirishga, tarkibini diversifikatsiyalash va milliy kompaniyalarning tashqi bozoridagi raqobatdoshligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda uzoq muddatli istiqbolli "yashil iqtisodiyot"ga

o'tish strategiyasida ham asosiy to'rtta ustuvor yo'nalishlar belgilangan bo'lib asosiy etibor energiya samaradorligini oshirishga, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini o'zlashtirishga, iqlim o'zgarishlari oqibatiga moslashish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, "yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Iqtisodiyotda energiya va resurslar sarfini kamaytirish, energiya tejaydigan texnologiyalarni ishlab chiqishga joriy etish, shuningdek tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish "yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirishning asosiy ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida energiya xavfsizligiga, bo'sh ish o'rinlarini yaratilishiga, aholi turmush darajasining yaxshilanishiga va mamlakat rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 4 oktabrda "2019-2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi" to'g'risidagi PQ-4477-son Qarori. <https://www.lex.uz> O'zbekiston Respublikasi Qonun xujjatlari ma'lumotlar milliy bazasi.

2. Jahon Banki (2023). Global yashil investitsiyalar bo'yicha tahliliy ma'lumotlar.

3. BMT (2023). Barqaror rivojlanish maqsadlari bo'yicha hisobot.

4. Germaniya Federal Atrof-muhit Agentligi (2023). Germaniyada yashil iqtisodiyot siyosati va natijalari.

5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish qo'mitasi (2023). Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi.